

Upodobitev barvnega telesa v geometrični abstrakciji

dr. Špela Udovič, profesorica grafičnega oblikovanja in likovne umetnosti, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana

V članku je predstavljeno oblikovanje nepredmetne likovne kompozicije pri pouku grafičnega oblikovanja. Likovno-oblikovalska naloga je vključevala reševanje več likovnih problemov s področij konceptualizacije likovnega dela in barvne nauka. V gradnji slikovnega polja so dijaki upoštevali načela simetrije, kar so nadgradili z uporabo kontrasta barvne kvalitete ter barvnega in svetlostnega stopnjevanja. Končno učinkovanje likovnih del se je udeležilo v optičnih vtisih geometrične abstrakcije.

UVOD

Trenutna digitalizirana realnost je globoko posegla v vsakdanjik in intimo posameznika ter preobrazila doživljanje sveta. Muhovič (2002, 432) pravi: »Svet, ki prihaja do nas s posredništvom (zlasti elektronskih) medijev, je v večih ozirih podvržen globoki preobrazbi. Predvsem ni neposreden, ampak posredovan, ni enkraten in stabilen, ampak ponovljiv, mobilni in relatiiven, še posebej pa to ni svet živih izkušenj, ampak podoživeti svet.«

Na področje likovne umetnosti so se že v zadnjih desetletjih vse bolj vrivali in uveljavljali vsemogoči digitalni zapisi, ki so mestoma izpodrivali, nadomeščali, aktualizirali, racionalizirali in operacionalizirali likovne zapise. Računalniški programi so postali enakovredna likovna orodja s prednostjo možnih popravkov oziroma hitrih intervencij »nazaj v preteklost«, ki je druga orodja niso omogočala. »Vsako orodje omogoča le sebi lastne kvalitete, tako v procesu kot v izvedbi. Variabilnost v strukturi [analognega] likovnega dela je stvar procesa, kar zahteva večji časovni razpon in tehtnejši razmislek o posegu v likovni organizem, saj je vsak poseg 'nepopravljiv'. Uporaba elektronskega medija omogoča hitre posege v strukturo optičnih vtisov, zato daje tudi možnost neomejenega števila variacij v posameznih slikovnih tkivih, poleg tega pa je vsak neustrezen poseg mogoče izbrisati ali izničiti.« (Udovič 2012, 116)

Digitalizacija likovne umetnosti se je dodobra udomačila tudi v slovenskih šolah in je ponekod že začela izpodrivati analogne likovne zapise študentov, dijakov in učencev. V aktualni prezasičenosti z digitalnim oz. virtualnim je povratek k manualnim dejavnostim pravzaprav nujen na vseh področjih našega bivanja, tudi (in predvsem) v likovnih zapisih.

Rudi Supek (1958, 212) pravi, da je umetnost način izražanja. Toda izražanje v sebi zadržuje vsaj dve dilemi: kaj se izraža in kako se izraža. Ob plastičnem

oziroma formalnem smislu, ki v nas ustvarja specifično estetsko emocijo, se v izražanju srečamo še z globljim humanim smislom, za katerega formalni smisel služi le kot znak oziroma simbol.

Domen Zaviršek, Barvno stopnjevanje, 2017

Pia Zorič, Barvno stopnjevanje, 2017

KONCEPTUALIZACIJA LIKOVNE NALOGE

»Oblika in barva izpolnjujeta dve značilni funkciji gledanja: nosita izraz in informacijo.« (Muhovič 2015, 79)

Oblikovanje motiva nemimetične geometrične kompozicije z barvnim in svetlostnim stopnjevanjem je bil pogojen tako z likovno nalogo, v katero je bilo vključenih več pojmov likovne konceptualizacije, kot tudi s tehniko tempere. Dijaki so pri oblikovanju motiva morali upoštevati kompozicijske principe statičnega ravnovesja, enotnosti in ritma gradacije v stopnjevanju oblike ter vsebine barvnega nauka. Končno učinkovanje likovnih del se je udeležilo v optičnih vtisih geometrične abstrakcije.

Nuša Markelj, Barvno stopnjevanje, 2015

Geometrična abstrakcija je pomemben del abstraktna umetnosti, ki jo opredeljujejo nemimetične likovne sintakse. Za geometrično abstrakcijo je reprezentativna analitična obravnava likovnih odnosov z metodično organiziranimi geometrijskimi oblikami in jasno zamejenimi, prečiščenimi barvnimi plo-

skvami. »V okvir geometrične abstrakcije vključujemo tiste likovne formulacije, ki so nastale na podlagi analitične in sistemske geometrijske strukture, pri čemer geometrijske enote niso nastale toliko kot posledica abstrahiranja nekega iz realnosti vzetega motiva (čeprav se je potrebno zavedati, da »abstraktnost« geometrijskih oblik prvotno izvira prav iz abstrahiranja naravnih oblik), ampak so že razumljene kot avtonomne likovne enote, ki se sestavljajo v natančno barvno in oblikovno domišljene konstrukcije.« (Pojmovnik slovenske umetnosti 1945–2005)

Statično ravnovesje in ritem gradacije

Ravnovesje je načelo likovnega reda, ki optičnemu vtisu slikovne površine določa njeno notranjo dinamiko. Vizualno ravnovesje likovnega dela je mogoče dosegati s kombinacijami enakih oziroma različnih elementov, oblik, njihovih velikosti, količin, s spreminjanjem gostote, barve, svetlosti. Dinamično ravnovesje, ki ga dosegamo s sintakso različnih strukturnih elementov, kompoziciji daje večjo gibkost in bogatejšo strukturo, medtem ko je delovanje zrcaljenih podob, tako imenovane simetrije, ki jo dosegamo s ponavljanjem položajev, velikosti, oblik ter drugimi izrazi, izrazito statična.

Dijaki so za gradnjo večosnih simetričnih likovnih struktur uporabljali ploskve različnih velikosti. Praviloma so oblikovali geometrijske like, ki so jih nato stopnjevali v smislu ritma gradacije. Gradacija je lestvica stopnjevanja, ki pripelje do preobrazbe likovnih vrednosti iz ene skrajnosti v drugo. V oblikovni strukturi te likovne naloge je bila gradacija oblike izražena predvsem s postopnim naraščanjem velikosti oblik, v končnem učinkovanju pa tudi s stopnjevanjem barvnih in tonskih vrednosti.

Z vidika psihološkega delovanja simetrija deluje pomirjajoče, vendarle pa pogosto tudi monotono in dolgočasno. Prav zaradi tega so dijaki imeli mo-

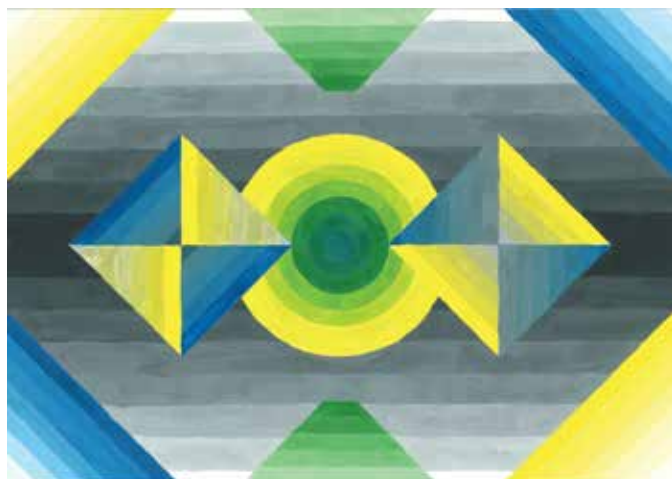

Anja Krmelj, Barvno stopnjevanje, 2019

Dolores Kirhmajer, Barvno stopnjevanje, 2014

žnost v oblikovno simetrični kompoziciji oblikovati nesimetrično barvno ravnovesje. Dijaki so se na to možnost odzivali različno. Večinoma so svoje kompozicije oblikovali v popolni simetriji barv in oblik, nekateri pa so se le odločili, da statično kompozicijo oblikujejo v barvno likovno sporočilo, ki bo bolj dinamično, likovno kompleksnejše ter zahtevnejše. V barvni strukturi likovnih polj so vsi upoštevali barvno stopnjevanje s področja zakonitosti barvnega nauka.

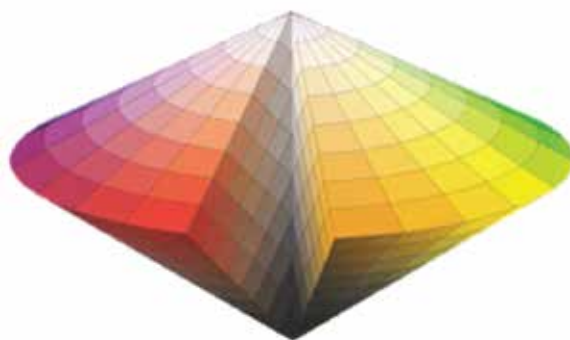
Monika Mežik, Barvno stopnjevanje, 2018

Barvno telo in barvne dimenzije

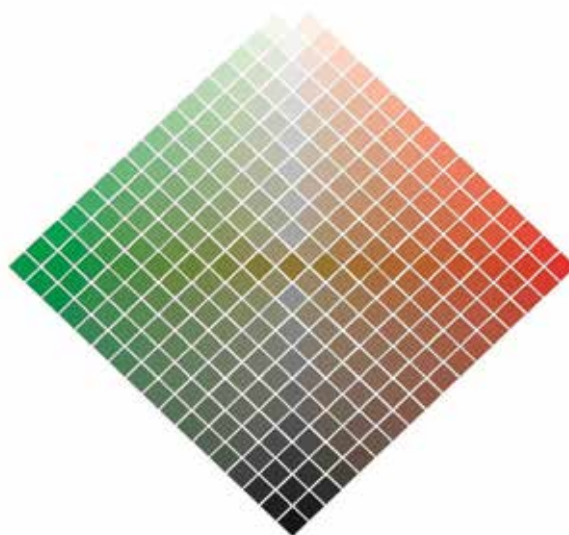
Z mešanjem barv, barvnim spektrom in barvnim krogom se učenci v osnovni šoli srečujejo že od prve triade dalje, medtem ko jim pojem barvno telo pogosto ostane nepoznan. Pojem barvnega telesa in barvnih dimenzij dijaki podrobno spoznajo pri osnovah likovne teorije. Preko subtraktivnega barvnega mešanja, torej mešanja barvnih snovi, tudi v praksi dodobra ozavestijo področje barvne teorije, ki se nanaša predvsem na barvni krog in njegovo umestitev v barvno telo, ter usvojijo barvno mešanje in barvno stopnjevanje.

V stopnjevanju barve je likovna naloga od dijakov zahtevala stopnjevanja barv, ki so opredeljena v barvnem telesu. Barvni teoretiki so poskušali barvni krog na različne načine umestiti v barvna telesa raznih, navadno geometrijskih oblik, na primer kroglo, kombinacijo dveh stožcev, drevo itd. Vsem je skupno, da so barvno telo oblikovali v skladu s tremi dimenzijami barve. Te so barvnost, barvna svetlost in barvna čistost (nasičenost). V barvnem telesu poteka stopnjevanje barv, ki se zaradi dodajanja bele, črne in sive iz čistih barv barvnega spektra spreminjajo v različne svetlostne in barvne odtenke. Ti so najbolj razvidni v barvnem rezu, ki nastane, če barvno telo skozi jedro telesa navpično prerežemo. Barvni rez nam prikaže možnosti stopnjevanja posamezne barve od skrajno intenziv-

nega oz. čistega odtenka do nevtralnih tonov ter vseh vmesnih možnosti s primesmi komplementarne barve ter bele, sivih tonov in črne barve. (Šušteršič 2004)

Ostwaldovo barvno telo

Prerez barvnega telesa – barvni rez

Stopnjevanje barv

Barvna kvaliteta je pojem, s katerim označujemo stopnjo čistosti barv. Johannes Itten je razlike v kromatski kvaliteti barv in odnose med čistimi in manj čistimi, motnimi barvami utemeljil kot kontrast barvne kvalitete. (Itten 1999) Prav ta kontrast je bil za likovno nalogo, ki so jo reševali dijaki, najpomembnejši. Čiste barve s subtraktivnim mešanjem sicer lahko zastremo na različne načine, učinkovanje kontrasta barvne kvalitete pa je relativno, saj poleg intenzivnosti barve na ta način spremenijo tudi svoje karakterne lastnosti in pomenske aplikacije. Ob mešanju z belo barva praviloma prevzame nekoliko hladnejši značaj. V splošnem črna barvam odvzame njihovo lastno svetlost in barve zastre, pravimo tudi, da jih zamori. Ob mešanju s sivo postanejo barve predvsem motne ter bolj ali manj nevtralne, kar velja tudi za odtenke, ki nastanejo z mešanjem med seboj komplementarnih barv.

Tea Gruden, Barvno stopnjevanje, 2017

Pri stopnjevanju barve v smislu barvitosti so dijaki stopnjevali barvo od npr. magenta rdeče, preko vijoličnih odtenkov do cyansko modre. Pri upoštevanju spreminjanja barvne svetlosti so čisti barvi večinoma dodajali belo in ponekod tudi črno barvo. Barve so bile tako stopnjevane od čistih, močnih barv do zelo svetlih, skoraj belih tonov. Pri upoštevanju barvne čistosti so dijaki barvo stopnjevali s primesmi srednje sivih tonov, ki so približno ustrezali stopnji svetlosti določene barve, torej od npr. čiste modre do motne, skoraj sive modre barve. V kompozicijo je bilo vključeno tudi nekromatsko stopnjevanje od bele do črne oziroma sivinska lestvica, ki je tonsko izgrajevala mrežo oziroma ozadje slikovne površine. Prav tonsko stopnjevana ozadja so kompozicijam dodala močnejši učinek razsežnosti prostorske dimenzije.

KRATKA ANALIZA LIKOVNIH DEL IN ZAKLJUČEK

Statično ravnovesje oziroma simetrična kompozicija je na prvi pogled morda najenostavnejša gradnja slikovne površine, saj je pogosto mogoče zaslediti,

Anja Paternoster, Barvno stopnjevanje, 2014

da se je poslužujejo prav učenci oziroma dijaki, katerih likovne rešitve so manj kreativne. Vendar, ko je zrcalna podoba postala del likovne naloge, je nekateri dijaki brez dodatne razlage in pomoči učitelja niso zmogli izpeljati. Tudi izvedba likovne tehnike s primernim izborom čopičev, mešanjem barv in oblikovanjem barvnih ploskev je od dijakov zahtevala predhodno pripravo, saj sta za končno prezentacijo optičnega vtisa pomembni natančnost v tehnični izvedbi likovne naloge ter čistost izdelka.

Z oblikovanjem ritma gradacije dijaki večinoma niso imeli težav in so ga pri gradnji likovnih sintaks pravilno strukturirali. Izbirali so predvsem pravilna geometrijska lika krog in kvadrat, pa tudi različne pravokotnike in trikotnike. Dobro so izpeljali stopnjevanja barvnih in tonskih vrednosti. Dijaki, ki so v likovnem razmišljanju in delu najbolj kreativni, so posegali po kompleksnejših oblikah, bolj raznolikih kombinacijah v svojem komponiranju, hkrati pa so znali poiskati tudi likovno zanimivejše rešitve v nesimetričnem barvnem ravnovesju.

Nika Pavrič, Barvno stopnjevanje, 2017

LITERATURA

- Itten, J. (1999): *Umetnost barve*, študijska izdaja. Jesenice: Samozaložba Rudi Reichmann.
- Kovačev, A. N. (1997): *Govorica barv*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Muhovič, J. (2015): *Leksikon likovne teorije: slovar likovnoteoretskih izrazov z ustreznici iz angleške, nemške in francoske terminologije*. Celje; Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba.
- Muhovič J., 2002: *Umetnost in religija*. Ljubljana: KUD Logos.
- Pojmovnik slovenske umetnosti 1945–2005. Geometrična abstrakcija. [internet]. [citirano 8. 4. 2021]. Dostopno na naslovu: http://www.pojmovnik.si/koncept/geometricna_abstrakcija/
- Supek, R., 1958: *Umetnost i psihologija*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Šušteršič, N. (2004): *Likovna teorija: učbenik za likovno teorijo v vzgojnoizobraževalnem programu umetniška gimnazija – likovna smer*. Ljubljana: Debora.
- Trstenjak, A. (1978): *Človek in barve*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Udovič, Š. (2012): Geometrizacija polja likovne materije v refleksiji družbenih značilnosti dvajsetega stoletja. V: *Anthropos*, letn. 44, št.1/2. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije: Slovensko filozofsko društvo, str. 105–118.
- Ostwald, W. (1916). Barvno telo. [internet]. [citirano 4. 4. 2021]. Dostopno na naslovu: <https://taller582.files.wordpress.com/2016/09/imagen011.png?w=298>